

Over de taal van Dedemsvaart

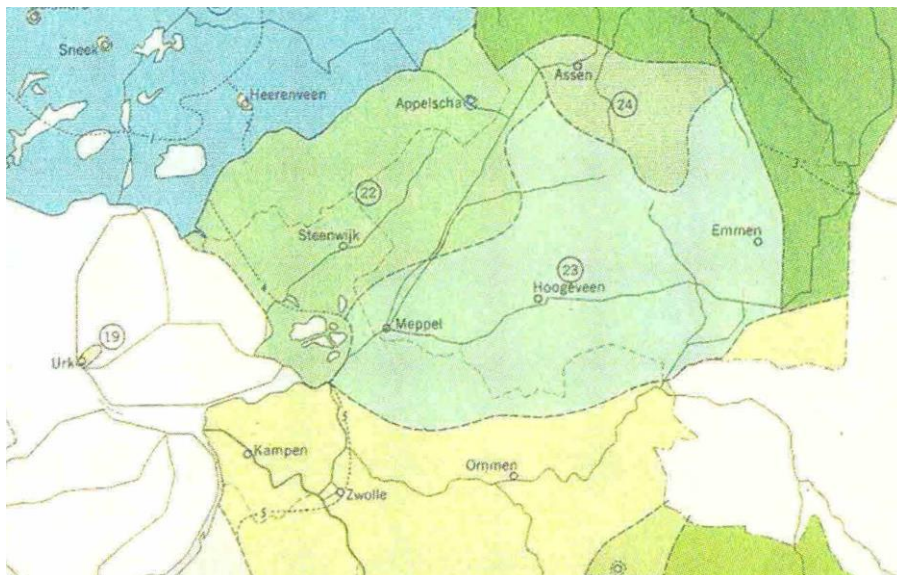
De taal van Dedemsvaart: Zuiddrents

Hieronder is een klein gedeelte van de streektaalkaart te zien die Jo Daan in 1968 tekende voor de *Atlas van Nederland*. Het groene gebied met nr. 22 is het gebied waar Stellingwerfs gesproken wordt, in gebied 23 (ook groen) Zuiddrents.

Let wel: het Stellingwerfse gebied omvat niet alleen de Friese Stellingwerven maar loopt door in Noordwest-Overijssel tot aan het Meppelerdiep; het Zuiddrents is ook grensoverschrijdend: ook het Staphorsts hoort er bijvoorbeeld bij.

In het lichtgele gebied, waarin Kampen, Zwolle en Ommen als plaatsen worden genoemd, wordt een variant van het Nedersaksisch gesproken die Daan Gelders-Overijssels noemde, en waarvoor we in Overijssel we meestal de term Sallands gebruiken.

Dedemsvaart ligt net even ten noorden van de grens tussen het Sallandse en het Zuiddrentse gebied.

Wat houdt dat in, dat de taal van *De Vaort* Zuiddrents genoemd wordt?

Een van de kenmerken van het Zuiddrents is dat de verkleinwoorden gemaakt worden *zonder* klinkerwisseling. Dat was voor Jo Daan het criterium op grond waarvan zij de grens tussen het Sallands (Gelders-Overijssels) en het Zuiddrents heeft getrokken. Het Sallands van bijv. Ommen heeft dus verkleinwoorden *met* klinkerwisseling:

Sallands	Zuiddrents	Nederlands
<i>hond – huntien</i>	<i>hond - hontien</i>	<i>hond – hondje</i>
<i>kop – köppien</i>	<i>kop - koppien</i>	<i>kop – kopje</i>
<i>zak – zäkkien</i>	<i>zak – zakkien</i>	<i>zak – zakje</i>

In Dedemsvaart zegt men dus: *hontien, koppien, zakkien*.

Enkele andere voorbeelden:

schole – schoeltien ‘school – schooltje’

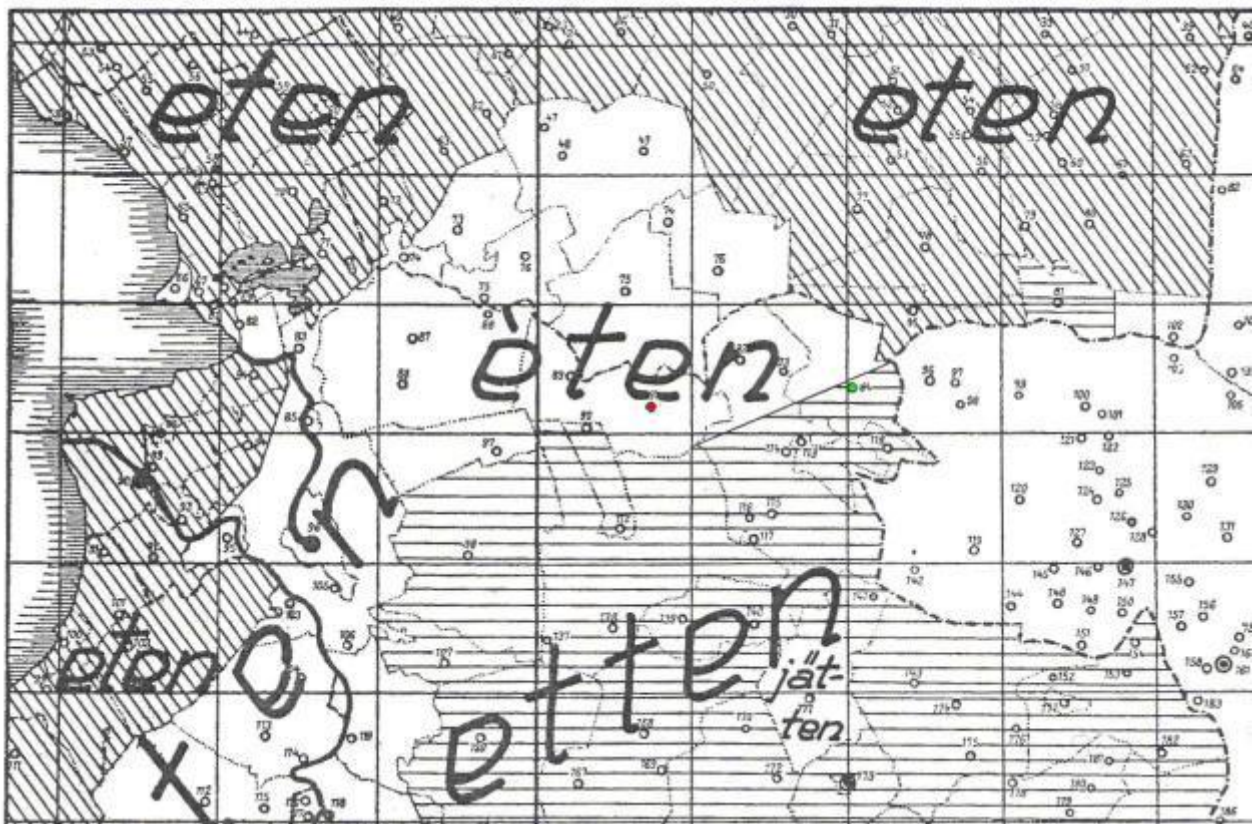
kerke – karkien ‘kerk – kerkje’

törf – törfien ‘turf – turfje’

brugge – bruggien ‘brug – brugje’.

Nog een grens

In de buurt van Dedemsvaart ligt nog een aansprekende grens, nl. de grens tussen het gebied waar niet *eten* maar *etten* gezegd wordt, en het *èten*-gebied. Op de kaart hieronder is de rode stip Dedemsvaart, de groene stip Gramsbergen.

Gedeelte van de kaart van het woord “eten”. Uit: Kloeke, G.G., ‘De taal van Overijssel.’ In: Engelen van der Veen, G.A.J. van, G.J. ter Kuile en R. Schuiling (red.), Overijssel. Deventer 1931, p. 833

De kaart hierboven is al heel oud. In Dedemsvaart *èet* ze allang niet meer, maar *eet* ze tegenwoordig. Maar in Gramsbergen *et* ze nog altijd!

Gramsbergen sluit aan bij het zuidelijk Sallands-Twentse gebied waar veel meer korte klinkers worden gehoord dan in het westen en noorden van de provincie. Niet alleen in *etten*, maar ook bijv. in *kokken* ‘koken’, *venne* ‘veen’ etc.

In Dedemsvaart zegt men *koken*, *veen*.

Uit de woordenschat van Dedemsvaart

Wat denkt u dat de volgende woorden en zinnetjes betekenen:
(de oplossing vindt u aan het eind, na *Verder lezen/studeren*)

1. *Mit 't stikken van de törf begunden ze nao de winter.*
2. *Dat kun niet bi'j vorstig weer.*
3. *'t Heui is nog gruun, 't is nog ma pas emeid.*
4. *Dat junggien löp op barefte voeten.*
5. *'t Gunk niet vanzölf, mar ze hebt 't eklaord.*

Verder lezen/studeren

De woorden en zinnen die in dit stuk zijn genoemd, komen grotendeels uit het cursusboek van de *Cursus Noordoost-Overijsselse Taal en cultuur*, die door de IJsselacademie in de gemeente Hardenberg werd georganiseerd in de jaren 2005 en 2006. De Dedemsvaartse teksten in het cursusboek werden geschreven door Bertus Drent.

Daaronder verhalen over het ontstaan van Dedemsvaart en het gedicht 'Hoe is ons dialect ontstaan?' dat begint met: 't Volk kwamp overal van daon: / Uut Groningen, Drente, Friesland, / Uut d'Achterhoek en Duutslan. / Iederiene had zien eigen taaltien, / dat was dus mit mekare een allegaartien (...) Uut al die verschillende talen en dialecten is zo staodigan een gemienschappelijk dialect ontstaan, dat eigenlijk nog 't mieste bi'j 't Drents ansleut.'

Enkele zinnen van dit artikel zijn genomen uit de *Dialektatlas van Zuid-Drente en Noord-Overijssel* van H. Entjes (Antwerpen 1982).

Een andere bron voor de taal van De Vaort is de bundel *Voarts an de Voart* door Joh. F. van Haeringen (uitg. Rooseboom, Dedemsvaart, 1993).

Lucas Jonker (1873-1948) was banketbakker in Dedemsvaart en vermaard om zijn hazelnootgebak. Ook was hij de uitvinder van de zgn. "Dedemsvaartse turfjes" en begon een theesalon, die echter in het Dedemsvaart van die tijd (begin 20^e eeuw) niet aansloeg. Jonker was wel een vakman, maar geen zakenman. Hij hield erg van literatuur. Van zijn grootouders uit Zuidwolde (Drente) hoorde hij veel verhalen, o.a. over oude gebruiken. Hij begon een feuilleton te schrijven om alles wat hij van hen had gehoord, vast te leggen. Als hoofdpersoon koos hij Harm, een boerenknecht. De verhalen werden gepubliceerd onder de titel: *Harm, boer'nlèv'n an de Riest*.

Naar aanleiding van vele vragen uit het hele land naar een vervolg, schreef Jonker *Harm, de boer van 't Hoogelaand*, dat hij in 1938 voltooide. In 1988 resp. 1989 zijn beide boeken door Stichting het Drentse Boek opnieuw uitgegeven in een eigentijdse spelling. *Harm, boer'nlèven* werd aanvankelijk een Overijsselse roman genoemd: Jonker woonde immers in Dedemsvaart. Maar omdat zijn grootouders, van wie hij de verhalen had gehoord, Drenten waren, de entourage van de verhalen veel overeenkomst vertoont met de streek rond Zuidwolde, de personages Drents zijn en sommige gebeurtenissen zich ten noorden van de Reest afspeelden, werd het boek later, en nu nog, beschouwd als behorende bij de

Drentse literatuur (uit: Nijkeuter, H. Geschiedenis van de Drentse literatuur, 1816-1956. Assen, 2003, p. 263-271).

Oplossingen:

1. Met het steken van de turf begonnen ze na de winter.
2. Dat kon niet bij vorstig weer.
3. Het hooi is nog groen, het is nog maar pas gemaaid.
4. Dat jongetje loopt op blote voeten.
5. 't Ging niet vanzelf, maar ze hebben het geklaard.